

דתן ואבירם אחים - כלי מחלוקת מכירותיהם אנשים, נצים וניצבים = לגורלם המדרשי של דתן ואבירם

The Curious Midrashic Careers of Datan and Aviram

המרד המפורש

(1) במדבר טז, א-לד

(א) ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואוזן בן פלתי בני ראובן: (ב) ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי-שם: (ג) ויקהלו על-משה ועל-אהרן ויאמרו אלהם רב-לכם כי כל-העדה כלם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על-קהל ה': (ד) וישמע משה ויפל על-פניו: (ה) וידבר אל-קרח ואל-כל-עדתו לאמר פֶקֶר וידע ה' את-אשר-לו ואת-הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר-בו יקריב אליו: (ו) וזאת עשו קחור-לכם מחלות קרח וכל-עדתו: (ז) ותנו בהן אש ושימו עליהן קטרת לפני ה' מחור והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש רב-לכם בני לוי: (ח) ויאמר משה אל-קרח שמעו-נא בני לוי: (ט) המעט מזכס פי-הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את-עבדת משכן ה' ולעמוד לפני העדה לשרתם: (י) ויקרב אתך ואת-כל-אחיך בני-לוי אתך ובקשתם גם-כהנה: (יא) לכן אתה וכל-עדתך הנעדים על-ה' ואהרן מה-הוא כי תלונו תלינו עליו: (יב) וישלח משה לקרא לדתן ואבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה: (יג) המעט כי העלינונו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כיתשתרר עלינו גם-השתרר: (יד) אף לא אלא-ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה: ...

... (כג) וידבר ה' אל-משה לאמר: (כד) דבר אל-העדה לאמר העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם: (כה) ויקם משה וילך אל-דתן ואבירם וילכו אחריו וקני ישראל: (כו) וידבר אל-העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל-תגעו בכל-אשר להם פן-תספּו בכל-חטאתם: (כז) ויעלו מעל משכן קרח דתן ואבירם מסביב ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם וטפם: (כח) ויאמר משה בזאת תדעון כיה' שלחני לעשות את כל-המעשים האלה כיה לא מלבי: (כט) אם-כמות כל-האדם ימתון אלה ופקדת כל-האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני: (ל) ואם-בריאה יברא ה' ופעתה האדמה את-פיה ובלעה אתם ואת-כל-אשר להם וירדו חיים שאלה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את-ה': (לא) ויהי ככלתו לדבר את כל-הדברים האלה ותבקע האדמה אשר תחתיהם: (לב) ותפתח הארץ את-פיה ותבלע אתם ואת-בתיהם ואת כל-האדם אשר לקרח ואת כל-הרכוש: (לג) וירדו הם וכל-אשר להם חיים שאלה ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל: (לד) וכל-ישראל אשר סביביתיהם נסו לקלם כי אמרו פן-תבלענו הארץ:

(2) במדבר כו, ט

ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא-דתן ואבירם קראי העדה אשר הצו על-משה ועל-אהרן בעדת-קרח בהצתם על-ה':

(3) תהלים קו, טז-יח

(טז) ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה':

(יז) תפתח-ארץ ותבלע דתן ותכס על-עדת אבירם:

(יח) ותבער-אש בעדתם להבה תלהט רשעים:

העברים הנעים

(4) שמות ב, יג-טו

(יג) וַיֵּצֵא בַיּוֹם הַשְּׁנַיִם הַזֶּה שְׁנֵי אַנְשִׁים עִבְרִים נָצִים וַיֹּאמֶר לְרֹשֶׁע לְמָה תִּפְהַרְעָךְ:

(יד) וַיֹּאמֶר מִי שְׁמֶךָ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְטָ עָלֵינוּ הֲלֹהֲרַגְנִי אֲתָהּ אִמְרָ פֶּאֶשֶׁר הֲרַגְתָּ אֶת-הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדְּבָר:

(טו) וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲה אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֶשׁ לְהַרְגוֹ אֶת-מֹשֶׁה וַיְבַרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרַעֲה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ-מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל-הַבְּאֵר:

(5) נדרים סד ע"ב

אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי כל מקום שנאמר נצים ונצבים אינן אלא **דתן ואבירם**

(6) שמות רבה (וילנא) פרשת שמות פרשה א

וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲה, שֶׁעֲמָדוֹ **דַּתָּן וְאַבְיִרָם** וְהִלְשִׁינוּ עָלָיו, וַיִּבְקֶשׁ לְהַרְגוֹ אֶת מֹשֶׁה

מבקשי נפש משה

(7) שמות ד, יט

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי-מָתוּ כָּל-הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת-נַפְשְׁךָ:

(8) בראשית רבה (וילנא) פרשת ויצא פרשה עא

כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך, וכי מתים היו והלא דתן ואבירם היו אלא שירדו מנכסיהן.

מתקוטטים עם משה ואהרן

(9) שמות ה, כ-כא

(כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן נָצִבִים לְקִרְיַתְכֶם בְּצֵאתְכֶם מֵאֶת פְּרַעֲה:

(כא) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יָדָהּ עָלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֶשֶׁר הִבְאֵשְׁתֶּם אֶת-דִּיחֹנוּ בְּעֵינֵי פְרַעֲה וּבְעֵינֵי עַבְדָּיו לְתֵת-חֶרֶב בְּיָדְכֶם לְהַרְגֵנוּ:

(10) שמות רבה (וילנא) פרשת שמות פרשה ה

מהו נצבים? אמרו רבותינו ז"ל דתן ואבירם היו עמהן שכתוב בהן ודתן ואבירם יצאו נצבים

שומרי המן למחרת

(11) שמות טז, כ

וְלֹא-שָׁמְעוּ אֶל-מֹשֶׁה וְאֶת-רֹאשֵׁי הָאֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד-פֶּקֶד וַיִּרְסוּ תוֹלְעִים וַיִּבְאֵשׁ וַיִּקְצַף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:

(12) שמות רבה (וילנא) פרשת בשלח פרשה כה

וּמִיתָרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ, אֵלּוּ מַחֲסוּרֵי אֲמִנָה שֶׁהָיוּ בָהֶם, וּמִי הֵם אַרְ"שׁ בֶּן לְקִישׁ אֵלּוּ דַּתָּן וְאַבְיִרָם, נֹאמֶר כֹּאֵן אֲנָשִׁים וְנֹאמֶר

לְהֵלֶן אֲנָשִׁים שֶׁנֹּאמְרוּ סוּרוּ נֹאמְרָ אֵהֵלִי אֲנָשִׁים מֵהָ אֲנָשִׁים שֶׁנֹּאמְרוּ לְהֵלֶן דַּתָּן וְאַבְיִרָם אֵף אֲנָשִׁים שֶׁנֹּאמְרוּ כֹּאֵן דַּתָּן וְאַבְיִרָם

יומי המרד בפרשת המרגלים

(13) במדבר יד: 7

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו נַתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיִמָּה:

(14) תנחומא שמות י'

וַיֵּצֵא בַיּוֹם הַשְּׁנַיִם הַזֶּה שְׁנֵי אַנְשִׁים עִבְרִים נָצִים. מִי הָיוּ? דַּתָּן וְאַבְיִרָם. וְהֵם שְׁאֲמָרוּ, נַתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיִמָּה

(15) שמות רבה (וילנא) פרשת שמות פרשה א

וכן אתה מוצא שלא נשמע הדבר אלא ע"י העברים שנא' ויצא ביום השני והגה שני אנשים עברים נצים, זה דתן ואבירם קראם נצים על שם סופם,

- הם הם שאמרו דבר זה
- הם היו שהותירו מן המן,
- הם היו שאמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה,
- הם שהמרו על ים סוף...

(16) במדבר רבה (וילנא) פרשת קרח פרשה יח

וידבר ה' אל משה לאמר העלו מסביב למשכן קרח אע"פ ששמע משה מפי הגבורה לא אמר להם העלו עד שהלך והתרה בהם שנאמר ויקם משה וילך אל דתן ואבירם להודיע רשתתן שאע"פ שהלך משה ברגליו אצלן הרשעים קשין לרצות מה עשו לא רצו לצאת מאליהן (נ"א מאהליהם) נגדו כשראה משה כך אמר עד כאן היה לי לעשות וידבר אל העדה לאמר סודו נא מעל אהלי האנשים הרשעים שנו רבותינו

ארבעה נקראו רשעים

○ הפושט ידו לחבירו להכותו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנא' ויאמר לרשע למה תכה רעך הכית לא נאמר אלא תכה,

○ והלוה ואינו משלם שנא' לזה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן,

○ ומי שיש בו עזות פנים ואינו מתבייש לפני מי שגדול הימנו שנא' העז איש רשע בפניו וישר הוא יבין דרכו,

○ ומי שהוא בעל מחלוקת שנאמר סודו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה

ושניהם היו בדתן ואבירם עזות פנים ומחלוקת, מחלקת מ' מכה, ח' חרון, ל' לקוי, ק' קללה, ת' תועבה וי"א תכלית כלייה מביא לעולם, ויעלו מעל משכן קרח כיון שראה שנסתלקו ישראל מסביבותיהם יצאו מחרפין ומגדפין שנא' יצאו נצים ולהלן כתיב ויגש הפלשתי השכם והערב ויתיצב ארבעים יום

הדגם - שמעון ולוי אחים"

17 בראשית לד:כה

ויהי ביום השלישי בהיותם לאבים ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרב ויבאו על העיר בטח ויהרגו כל זכר:

18 בראשית מט, ה-ז

(ה) שמעון ולוי אחים פלי חמס מכרתיהם:

(ו) בסדס אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כבדי כי באפס הרגו איש וברצנם עקרו שור:

(ז) ארור אפס כי עז ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל:

19 בראשית לז, יט-כ

(יט) ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלמות הלזה בא:

(כ) ועתה לכו ונהרגו ונשליכו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלמתיו:

20 מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויחי סימן יב

יהודה אתה יודך אחיך, אתה בשמך הודת אמך כשילדה אותך אמרה הפעם אודה אתה, ומה ראתה להודות ביהודה, אלא ילדה לראובן, וראה דתן ואבירם ולא הודת בו, ילדה לשמעון וראתה זמרי ולא הודת בו, ילדה ללוי וראתה קרח ולא הודת בו, כיון שילדה ליהודה מיד הודת בו, שהוא הודה במעשה תמר, שנאמר ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני

21 בראשית רבה (תיאודור-אלבק) כ"ו פרשת ויחי פרשה ק

יצא ראובן ואזניו מקוטפות התחיל קורא שמעון ולוי אחים, אחים דפחתא, אמ' להם אחים הייתם בדינה דכתי'

ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרב, ולא אחים ליוסף שמכרתם אותו

22 בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת ויחי פרשה צז

יהודה אתה יודך אחיך בוא וראה מה כת' למעלה מן העינין שמעון ולוי אחים, וכולם אינן אחים, אלא אחים הן בעצה, נטלו הם עצה על שכם והרגום שני ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי, והם נטלו עצה על יוסף ובקשו להרגו שני ויאמרו איש אל אחיו וגו' ועתה לכו ונהרגו ומי הם, אם תאמר ראובן, הוי ראובן ביקש להצילו שני וישמעראובן ויצילהו, ואם יהודה, הרי כבר נאמ' ויאמר יהודה אל אחיו מה בעעכי נהרג את אחיני, ואם תאמר בני השפחות, והרי כבר נאמ' / הוא נער את בני בלהה, אלא מי הם ויאמרו איש אל אחיו זה שמעון ולוי, דכ' בהו שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם